

Şeýh Bedreddin zamany...

Category: Edebi makalalar, Kitapcy, Söhbetdeşlik

написано kitapcy | 26 январа, 2025

Şeýh Bedreddin zamany... ŞEÝH BEDREDDIN ZAMANY...

Ýakynda yzly-yzyna iki gowy zat bolup geçdi: Birinjisi täze aýdym albomy, beýlekisi-de çeper film. «Bulutsuzluk Özlemi»-niň («Bulutsyzlyk küýsegi») ansamlynyň «Bedreddin» albomyny çykararyna hut özum sabysyzlyk bilen garaşdym. Bu saldamly albom meşhur şahyr Nazym Hikmetiň «Şeýh Bedreddin dessany» atly kitabynyň seslendirilen görnüşi. Şeýle-de Şeýh Bedreddin bilen onuň sopulary Börklüje Mustapadyr Torlak Kemal hakda gürrüň berýän hakykat taryhy-çeper kinofilm görkezilişe goýberildi. Albom hakda-da, kinofilm hakda-da aşakda durup geçeris...

Şeýh Bedreddin / Surat Twitter – @seyhbedreddin (Şeýh Bedreddin «HAKYKAT»)

«Dünyädäki her zerräniň içinde iki gapma-garşylykly tarap bardyr» diýen Simawne kazysynyň ogly Şeýh Bedreddin..

Ol bu netijä ylym bilen tasawwufyň eriş-argaç bolup geçen şol döwürde degişli çäkli ylmy maglumatlary öwrenmek arkaly ýetipdj. Onlarça ýyla çeken gözlegiň, irginsiz okamagyň we pikirlenmegiň şular ýaly gysgaça mazmuny aslynda şeýhiň näderejede çuňdugyny görkezmäge ýeterlik bolýar.

Hawa, Şeýh Bedreddin juda çuň adam.

Ol Anadolufaky alymlaryň barsyny görüp, öwrenip biljek zatlarynyň barsyny öwrenipdir, Anadoludan Ierusalime geçip, ol ýerdäki «ylmy» özleşdirenden soň Kaire çenli gidipdir..

Rowaýat edilmegine görä, Anadoludan Kaire, Töwrize çenli aralykdaky ähli alymlardan öwrene-öwrene kämilligiň çür depesine çykan Şeýh Bedreddin bir gün Nil derýasynyň boýunda oturyp, näçe wagt bäri aňyny gorjalap duran çuňňur oý-pikirlerine çümdi we birdenkä şonça ýylyň dowamynda diş-dyrnak bolup ýazan we toplan kyrka golaý golýazma eserini Niliň suwlaryna zyňyp goýberdi... Soňam Anadola gaýdyp geldi...

Äleme, älemi emele getiren «zerrejiklere», ýokdan bar bolşumyza göz ýetirmäge synanyşýan islendik adam ahyrsoňunda adamy we jemgyýeti aňlamaga ymtylýar. Bu gutulgysyz şeýle.

Şeýh «Käbir adamlar biri-birilerine ybadat edýär ýa-da dirhemlere, dinarlara, pullara, iýip-içgä, öwgä we hondanbärsilige bilmezden ybadat edip, Hudaýa ybadat edýändirin öýdýärler» diýýärdi.

Ol başga gymmatlyklary, başga hakykaty öňe sürýärdi, munuň oturdyran binýadyny pelsepewi-tasawwuf diýibem atlandyrsa bolar. Ol Teýmirleň tarapyndan derbi-dagyn edilen, «Fetret döwrüne» giren Anadolyny, Rumelini paýu-pyýada aýlanyp, wagyz edýärdi. Börklüje Mustapa we Torlak Kemal bilenem şeýdip tanyşdy. Olatyň ikisem edil Bedreddin ýaly hakykaty ýaýmaga başladylar...

Şu ýerde bir zady aýdyp geçsek gowy bor: Soltan Baýezit I-iň ogullarynyň arasyndaky tagt oňşuksyzlygy wagtynda Musa Çelebi Edirne Şeýh Bedreddine goşunyň kazysy, baş geňeşçi ýaly

wezipeleri hödürläpfi.

Mämmet Çelebi ýaňy 25 ýaşyndaky dogany Musa Çelebini öldürip, tagta geçenden soň şeýhi Iznige sürgün etdi... Soň zulma garşy gozgalaň turdy. Osmanlynyň adamy «gul», patyşany bolsa ähli ýurduň hojaýyny hasaplaýan düşünjesine garşy gozgalaň...

Börklüje Mustapa

Börklüje Mustapa şeýhiň taglymaty bilen Garaburundan Aýdyna çenli aralykda ekin-tikiniň, ýeriň, suwuň, dert-aladanyň, ýagşynyň-ýamanyň, şatlygyň, bagtlylygyň deň-derman paýlaşylýan umumy jemgyýetini döretmäge başlapdy.

Taryhda seýrek duş gelinen düzgün... «Gula gulluk edilmeýän», eksplutasiýanyň ýok düzgüni... Osmanly salgyt, paç-hyraç tölemeýän beýle düzgüniň ýaýramagyna ýol berip bilermidi? Hiç haçan!..

Dessine Börklüje Mustapanyň üstüne goşun bölümleri ugrqdyldy. Börklüje gelen goşuny ýeňdigisaýy gozgalaňyň gerimi ulalýardy, Torlak Kemalam Manisada huruç eýleýärdi.

Şeýh Bedreddin bolsa häzirki Bolgariýanyň çäklerinde galan **Deliorman etrabynda ýaşaýan türkmenleri** daşyna üýşürýärdi...

Osmanlynyň rehim-şepagatsyz paşalary-da onuň üstüne yzly-yzyna leşger çekdi durdy. Doňýürek ýanyçarlar garyp daýhanlary gyrybilşine gyrýardy. Halky gyrgyna bermek patyşalara hakmyş! Bar ýazygy «gula gulluk etmekden boýun towlamak» bolan Börklüje Mustapanyň ýoldaşlary soňuna çenli goranyp bilmedi. Müňlerçesi gylyçdan geçirildi. Börklüjäni Isa kimin haça çüýläp öldürdiler.

Torlak Kemal ýene bir salym gorandy, yöne ne peýda. Ony hem ele salyp, dardan asdylar.

Torlak Kemal

Ahyrsoňy Şeýh Bedreddini-de Deliorman töwereginde ele saldylar. Sereze getirip, Mämmet Çelebiniň gözüniň alnynda ölüm jezasyny berdiler... 1924-nji ýyldaky ilat çalşygy wagtynda şeýhiň süňklerini sink gutyda Stambula getirdiler. Ençeme ýyllap şol gutyda sakladylar.

Pelegiň ajy öwrümine seretseňizläň, soňra onuň süňkleri 1961-nji ýylda Mämmet Çelebiniň agtygy Mahmyt II-niň kümmetiniň howlusyna gömüldi! Nähili gynançly...

Şeýhiň süňkleri üsti başagaçsyz ençeme ýyllap «atsyz mazar» bolup ýatdy.

Ahyrsoňy 1998-nji ýylda onuň başyna bir mazar daşyny oturtdylar...

Şeýh Bedreddiniň mazary

Öldürilen, ýatdan çykardylmaga synanyşylan Şeýh Bedreddin hijem ýatsan çykarylmydy. Şu ýyrtta azatlyga we deňlige bolan azajyk umyt galan bolsa, munda onuň paýy bimöçber uludyr.

Nazym şahyryň ölmez-ýitmez poemasy «Şeýh Bedreddin dessany»

onuň adyny başga-başga belentliklere çykardy.

«Bulutsyzlyk Özlemi» onuň ähli goşgy setirlerini seslendirdi:
«Bedreddin»...

Nejat Ýawaşogullary we onuň yzynda uly orkestr-hor ansambly....
Aýdyma geçirilen kitap arasyna salym berlip, şygyr görnüşinde
hem okalýar. Kitaby Fyrat Tanyş seslendiripdir...

Bu albomyň doly görnüşinde çykaryna kän wagt bäri garaşypdym,
çünki Nejat abi her deňize gidenimizde onuň bir bölegini
diňledýärdi. Şu ýerde Nejat Ýawaşogullarynyň ussat
balykçydygyny, birinji gitarasyny lufar balygynyň akymy
wagtynda uniwersitetdäki okuwyny togtadyp, balyk tutup
alandygyny aýdyp geçsem gowy bolar...

Soň bir gün, belki-de söhbetdeşlik gurap, galan ýerini-de
aýdyp bererin...

Nähili gowy tötänlik. Şol wagıt «Hakykat» çeper filmi-de çykdy. Bu kinofilmi hemme «hakykaty» sygdyrmak mümkin däl, ýöne «Şeýh Bedreddini aňlamaga giriş» hökmünde örän gowy düşürilen kinofilmdir.

Filmiň režissýory we senarisini ýazan Hakan Alak, sýužeti Ali Şahiniň galamyna degişli...

Şeýh Bedreddini Suawi, Börklüje Mustapany Bülent Emrah Parlak, Torlak Kemaly Saýgyn Soýsal janlandyrýar. Hemmesiniň zähmetine berekella diýmepi.

Kinofilmde syýasat dünýäsi bilen birlikde köp sanly tanymal şahslar bar. Olaryň kimdigini bilmek tomaşa etjeklere sýurpizimiz bolsun...

Aslynda bu hepde ykdysady krizisiň içinde çamalagy çaşan ýurdumuzda bolup biläýjek üýtgeşmeler hakda ýazjakdym. Menden aýyplaşmaň, bir albom bilen kinofilm hemme etsem-petsemimi üýtgetdi.

Hakykatda, kim bilýär, belkäm, häzirki gözgyny ýagdaýymyzdan çykmagyň ýoly Bedreddiniň pelsepesinde, Börklüjäniň kerpijini goýup giden jemgyýetçilik gurluşynda we Torlak Kemalyň boýunegmezek batyrgaýlygyndadyr.

Meň pikirimçe, bu pikiriniň üstünde çynlakaý oýlanmak gerek...

Hakan GÜLSEWEN.

@gulsevenhakan

Çarşenbe, 10.11.2021 ý. Edebi makalalar